

dr inż. Anna Maria Rak
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny
w Siedlcach

Bezrobocie na wiejskim rynku pracy w latach 2009-2011

Unemployment in the rural labour market in the years 2009-2011

Streszczenie: *Celem artykułu było przedstawienie zmian w obszarze bezrobocia wiejskiego w latach 2009-2011. Analizę przeprowadzono w oparciu o dane pochodzące z Badań Aktywności Ekonomicznej Ludności Polski zrealizowanych przez GUS w IV kwartałach 2009 i 2011 roku. Przedstawione wyniki badań wskazują na znaczne regionalne zróżnicowanie wiejskiego rynku pracy, utrzymujący się problem bezrobocia wśród bezrolnych mieszkańców wsi oraz na duży udział w strukturze bezrobotnych osób młodych, w tym również absolwentów.*

Słowa kluczowe: bezrobocie wiejskie, Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności Polski (BAEL), struktura bezrobotnych, stopa bezrobocia

Abstract: *The purpose of the present study was to show the changes of rural unemployment in the period 2009–2011. The analysis was carried out based on data coming from Research of the Economic Activity of Polish Citizens made by GUS in the fourth quarter of 2009 and in the fourth quarter of 2011. The results of the investigation presented in the study indicate significant regional differentiation in the rural labour market and a constant problem of unemployment among non-farming dwellers of rural areas as well as young people, including graduates, in the structure of unemployment.*

Key words: rural unemployment, Research of Economic Activity of Polish Citizens, unemployment structure, unemployment

Wstęp

Bezrobocie występuje wówczas, gdy część osób w wieku produkcyjnym zdolnych do pracy i chcących pracować nie znajduje zatrudnienia i pozostaje bez pracy. Zjawisko to od kilkunastu lat jest jednym z najważniejszych problemów społeczno-gospodarczych w Polsce. W latach 2004-2007 stopa bezrobocia w naszym kraju systematycznie się obniżała. Jednak zapoczątkowany jesienią 2008 roku światowy kryzys ekonomiczno-finansowy istotnie wpłynął na wyhamowanie tempa rozwoju gospodarczego, a to z kolei skutkowało pogarszaniem się wskaźników rynku pracy. Na koniec 2011 roku stopa bezrobocia w Polsce (wg BAEL) wynosiła 9,7%, a bez zatrudnienia pozostawało 1750 tys. osób.

Analiza oficjalnych statystyk rynku pracy wskazuje, iż ze względu na poziom bezrobocia sytuacja na wsi jest nieco lepsza niż w mieście. Jednak w analizie tego typu danych należy uwzględnić specyfikę wiejskiego rynku pracy, tj. obecności na nim dwóch typów społeczności – ludności związanej z prowadzeniem gospodarstwa rolnego i ludności bezrolnej oraz występowania tzw. bezrobocia ukrytego¹. Poza tym bezrobocie wiejskie charakteryzuje się znaczną trwałością, a rynek pracy jest mało elastyczny.

Wielkość bezrobocia wiejskiego jest także miernikiem racjonalności gospodarowania zasobami ludzkimi, przesądza o obecnych i przyszłych możliwościach rozwoju społeczno-ekonomicznego obszarów wiejskich, a w konsekwencji o sytuacji dochodowej i komforcie życia ludności wiejskiej. Efektywność wykorzystania zasobów pracy na wsi wywiera również istotny wpływ na koszty produkcji, w tym produkcji żywności, które nie tylko warunkują jej opłacalność dla wytwórców, ale także konkurencyjność ekonomiczną na rynku krajowym i międzynarodowym.

Celem artykułu było przedstawienie zmian bezrobocia na wiejskim rynku pracy w latach 2009-2011. Podstawowe źródło informacji stanowiły dane z Badań Aktywności Ekonomicznej Ludności Polski (BAEL) zrealizowane przez GUS w IV kwartale 2009 i IV kwartale 2011 roku. Zgromadzone informacje opracowane zostały metodą indukcji tj. na wyprowadzeniu wniosków z przeprowadzonych obserwacji.

Charakterystyka obszarów wiejskich w Polsce

Pod względem liczby ludności Polska zajmuje 6 miejsce wśród krajów Unii Europejskiej. Uwzględniając gęstość zaludnienia zalicza się do grupy średnio zaludnionych państw europejskich. Na 1 km² powierzchni kraju przypada 122 mieszkańców, w tym w miastach 1088, a na terenach wiejskich – 51. W ostatnim dziesięcioleciu obserwowana jest malejąca liczba mieszkańców miast oraz sukcesywny wzrost liczby ludności zamieszkałej na wsi.

Obszary wiejskie w Polsce zajmują powierzchnię 291,3 tys. km², co stanowi 93,2 % ogólnej powierzchni kraju. W roku 2011 na obszarach wiejskich mieszkało 14.936 tys. osób, tj. 39,1% ogółu ludności. Społeczeństwo polskie należy więc do silnie zurbanizowanych, jednak ponad 1/3 ludności kraju to osoby stale mieszkające na wsi.

Zgodnie z wynikami opracowanej przez Główny Urząd Statystyczny prognozy demograficznej ludności na lata 2008–2035, do końca tego okresu obserwowany będzie ubytek ludności w miastach, natomiast na terenach wiejskich do 2020 roku liczebność zamieszkującej tu populacji będzie wzrastać².

Sukcesywny wzrost liczby ludności zamieszkałej na wsi znajduje przełożenie w odwróceniu tendencji odpływu ludności z obszarów wiejskich. Trend dodatniego salda migracji na wieś miał miejsce w ostatnich pięciu latach, przy czym saldo dodatnie dotyczyło migracji wewnętrznych. Jednocze-

¹ J. Witkowski, *Specyfika wiejskiego rynku pracy w Polsce*, „Kontrola Państwowa”, nr 2/2005, s. 33-34.

² *Prognoza ludności Polski na lata 2008-2035*, GUS, Warszawa 2009, s. 23.

śnie obserwowany był natomiast większy odpływ ludności z obszarów wiejskich za granicę. Według GUS tendencje te były utrzymane w okresie 2009-2011 i będą się utrzymywać w kolejnych latach. Wynika to z szeregu uwarunkowań oraz zróżnicowania zachowań demograficznych mieszkańców miast i wsi. Należy również zwrócić uwagę na fakt, iż obszary wiejskie w Polsce są największym beneficjentem pomocy wspólnotowej. Wsparcie z budżetu unijnego przyczynia się do realizacji wielu inwestycji na terenach wiejskich, w tym w zakresie poprawy infrastruktury i ochrony środowiska. Na szerszą skalę podejmowana jest także działalność pozarolnicza. Wpływ na kierunek migracji mają też wyższe koszty utrzymania w mieście oraz wiążące się z nimi przemieszczenia ludności z miast na obszary podmiejskie.

Pomimo pozytywnych zmian zachodzących na wsi, obserwowane jest wskazane wcześniej zjawisko zwiększonej migracji zagranicznych. Należy tutaj podkreślić, że w latach 2009-2010 tempo wyjazdów na pobyt stały zostało wyhamowane, wzrosła natomiast skala wyjazdów na pobyt czasowy. Niepokojącym pozostaje fakt, że wyjeżdżają osoby młode i lepiej wykształcone, tym bardziej że poziom wykształcenia mieszkańców wsi, mimo iż ulega systematycznej poprawie, nadal kształtuje się niekorzystnie w porównaniu z ludnością miast. Według BAEL³ w IV kwartale 2011 roku, największy odsetek wśród ludności wiejskiej w wieku 15 lat i więcej – odpowiednio 31,3% i 30,6% – stanowiły osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym oraz zasadniczym zawodowym, podczas gdy w miastach udział ludności o tym poziomie wykształcenia wynosił 4,8% i 21,2%. Wykształceniem wyższym legitymowało się 10,9% ludności wiejskiej oraz 25,2% ludności miejskiej.

Uwzględniając strukturę wiekową ludności⁴ można stwierdzić, że rozkładą się ona podobnie na wsi i w miastach. Rozkład wiekowy ludności wiejskiej z punktu widzenia zasobów pracy jest nawet korzystniejszy. Nieco wyższy w stosunku do ogólnej liczby ludności w wieku powyżej 15 lat pozostaje odsetek osób w wieku produkcyjnym (75,8% przy 75,0% w miastach). Niższy jest również odsetek osób w wieku powyżej 60 lat (16,6% wobec 25,2% w miastach). Wyższy natomiast, kształtujący się na poziomie 17,9%, jest odsetek osób z przedziału wiekowego 15-24 lata (przy 13,6% wśród ludności miast).

W rzeczywistości jednak część osób pracujących i mieszkających na wsi powinna zostać zaliczona do bezrobotnych lub biernych zawodowo, ponieważ w przypadku braku możliwości świadczenia pracy w gospodarstwach rolnych, pozostawałyby one bez zatrudnienia. Osoby takie utrzymują się zazwyczaj z niezarobkowych źródeł dochodu przyznawanych innym członkom rodzin, m.in. z tytułu ubezpieczenia rolników.

Nadal nierozwiązanym problemem obszarów wiejskich pozostaje bezrobocie jawne, które w przeważającej większości dotyczy ludności bezrolnej. Dokonywane na tych obszarach przekształcenia własnościowe pociągnęły za sobą znaczne zmniejszenie zatrudnienia. Bezrobotnymi stali się nie tylko

³ *Aktywność ekonomiczna ludności Polski. IV kwartał 2011*, GUS, Warszawa 2011, s. 125.

⁴ Tamże, s. 124.

pracownicy byłych państwowych gospodarstw rolnych, ale także pracownicy zlikwidowanych przedsiębiorstw i instytucji pracujących na rzecz rolnictwa, jak i osoby zatrudnione w innych likwidowanych bądź ograniczających miejsca pracy zakładach, w tym przede wszystkim ludność dwuzawodowa.

Regionalne zróżnicowanie bezrobocia jawnego na wsi

Według BAEL w latach 2009-2011 stopa bezrobocia w Polsce wzrosła o 1,2 p.p., w tym na wsi o 1,7 p.p., natomiast w mieście o 1,0 p.p. (tab. 1). Na koniec 2011 roku wskaźnik ten kształtował się na poziomie 9,9% na wsi oraz 9,6% w mieście. Po raz pierwszy od dziesięciu lat stopa bezrobocia wiejskiego była wyższa w porównaniu z miastem. Należy zaznaczyć, że przyjęta w BAEL definicja bezrobotnego opiera się na standardach międzynarodowych (definicja Międzynarodowej Organizacji Pracy) i nie jest związana z faktem rejestracji w urzędzie pracy. Jest ona bardziej rygorystyczna w stosunku do tej stosowanej przez urzędy. W rozumieniu MOP, bezrobotnym pozostaje osoba niepracująca więcej niż 1 godzinę w tygodniu. Kryteriów tych częściej nie spełniają bezrobotni zamieszkujący w chłopskich gospodarstwach domowych, którzy z braku innych zajęć na ogół uczestniczą w pracach gospodarstwa rolnego.

W analizowanym okresie najwyższy wzrost stopy bezrobocia na wsi odnotowano w województwie śląskim (o 5,1 p.p.), podkarpackim (o 3,6 p.p.), małopolskim (o 3,4 p.p.) oraz podlaskim (o 3,1 p.p.). Są to jednocześnie województwa charakteryzujące się największym wzrostem liczby bezrobotnych. Zarówno w IV kwartale 2009 jak i IV kwartale 2011 r. najwyższe wskaźniki bezrobocia wiejskiego dotyczyły województwa zachodniopomorskiego. Na koniec 2011 roku najkorzystniejsza sytuacja na wiejskim rynku pracy ze względu na poziom bezrobocia obserwowana była w podlaskim i mazowieckim.

Wysokość stopy bezrobocia na terenach wiejskich warunkowana jest w dużym stopniu poprzez efekt aglomeracyjny. Widać to wyraźnie w przypadku województwa mazowieckiego. Na stopę bezrobocia wiejskiego wpływa również migracja, co z kolei można zaobserwować w województwie podlaskim.

Analiza danych prezentowanych w tabeli 1 wskazuje, że rozbieżności między wojewódzkimi rynkami pracy nie mają wyraźnych tendencji do zaniżania. Potwierdzają to badania w zakresie rozwoju regionalnego, których wyniki wskazują na rosnące różnice międzyregionalne w nowych państwach członkowskich UE⁵.

⁵ G. Gorzelak, *Rozwój polskich regionów a polityka spójności Unii Europejskiej*, [w:] *Polska lokalna i regionalna w świetle badań EUROREG-u*. Scholar, Warszawa 2007, s. 14.

Tabela 1. Zmiany liczby bezrobotnych i stopy bezrobocia na wsi i w mieście w latach 2009-2011 wg województw

Table 1. Changes in the number of unemployed and unemployment ratio (in percentage points) in the country and in the city within 2009-2011 according to the provinces

Województwo	Wieś			Miasto		
	Zmiana liczby bezrobotnych 2011/2009 (%)	Stopa bezrobocia		Zmiana liczby bezrobotnych 2011/2009 (%)	Stopa bezrobocia	
		2009 (%)	2011/2009 (p.p.)		2009 (%)	2011/2009 (p.p.)
Polska	+25,5	8,2	+1,7	+15,1	8,6	+1,0
Dolnośląskie	+11,1	10,3	+0,3	+6,6	9,2	+1,4
Kujawsko-pomorskie	+2,9	9,8	+0,3	-11,6	11,6	+0,1
Lubelskie	+5,8	8,9	+0,5	-18,8	12,1	-2,3
Lubuskie	-26,3	11,5	-1,8	+14,8	8,2	+1,4
Łódzkie	+26,5	6,6	+1,8	+20,0	8,4	+1,8
Małopolskie	+75,6	6,1	+3,4	+27,9	8,9	+1,3
Mazowieckie	+12,3	7,1	+0,9	+38,8	5,9	+1,5
Opolskie	+6,7	7,9	+0,5	0,0	9,8	+0,5
Podkarpackie	+32,2	9,8	+3,6	+37,5	10,6	+2,8
Podlaskie	+85,7	3,5	+3,1	+51,9	8,2	+3,7
Pomorskie	+25,0	10,7	+0,6	+21,4	6,7	+1,4
Śląskie	+177,8	5,2	+5,1	+35,9	7,6	+1,7
Świętokrzyskie	+22,9	9,1	+1,8	+28,9	12,5	+3,8
Warmińsko-mazurskie	+4,3	10,0	+1,7	+29,0	7,9	+2,1
Wielkopolskie	+15,4	8,0	+1,0	-15,9	8,9	-1,9
Zachodniopomorskie	+24,0	13,2	+2,0	-13,5	11,1	-0,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Aktywność ekonomiczna ludności Polski. IV kwartał 2009; IV kwartał 2011*, GUS, Warszawa 2010; 2012.

Source: own study based on *Aktywność ekonomiczna ludności Polski. IV kwartał 2009; IV kwartał 2011*, GUS, Warszawa 2010; 2012.

Regionalne zróżnicowanie udziału bezrobotnych zamieszkałych na wsi wykazuje znaczną stabilność. We wszystkich analizowanych kwartałach wskaźnik ten najwyższe wartości przyjmował w województwie podkarpackim (tab. 2). W IV kwartale 2011 r. procentowy udział mieszkańców wsi w ogólnej liczbie bezrobotnych oscylował od 23,6% do 59,1% i aż w ośmiu województwach (lubelskim, małopolskim, opolskim, podkarpackim, pomorskim, świętokrzyskim i wielkopolskim) był on wyższy od średniej dla Polski. Odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi przekraczający połowę ogólnej liczby bezrobotnych województwa odnotowano natomiast w podkarpackim (59,1%), lubelskim (51,9%) i wielkopolskim (51,3%). Wymienione województwa charakteryzują się jednocześnie najwyższym udziałem ludności zamieszkałej na wsi w stosunku do ogólnej liczby ludności.

W analizowanym okresie największy wzrost udziału bezrobotnych mieszkańców wsi w ogólnej liczbie bezrobotnych nastąpił w województwie śląskim (o 10,5 p.p.), wielkopolskim (o 8,7 p.p.), zachodniopomorskim

(o 8,7 p.p.) i małopolskim (o 7,5 p.p.). Najwyższy spadek dotyczył natomiast województwa lubuskiego (o 9,3 p.p.).

Tabela 2. Udział bezrobotnych zamieszkujących na wsi w ogólnej liczbie bezrobotnych w latach 2009-2011 wg województw

Table 2. Share of unemployed living in the countryside in total number of unemployed within 2009-2011 according to the provinces

Województwo	Udział bezrobotnych (w %) w latach		
	2009	2010	2011
Polska	37,0	37,1	39,1
Dolnośląskie	28,3	26,9	29,2
Kujawsko-pomorskie	33,7	39,8	36,7
Lubelskie	44,8	39,1	51,9
Lubuskie	40,4	27,7	31,1
Łódzkie	31,2	27,3	32,3
Małopolskie	40,2	49,6	47,7
Mazowieckie	39,9	40,2	34,8
Opolskie	39,5	40,5	41,0
Podkarpackie	59,0	55,8	59,1
Podlaskie	20,6	28,6	23,6
Pomorskie	40,0	34,5	40,7
Śląskie	13,3	19,9	23,8
Świętokrzyskie	47,9	47,0	43,4
Warmińsko-mazurskie	43,4	36,5	38,4
Wielkopolskie	42,6	47,0	51,3
Zachodniopomorskie	32,1	35,5	40,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Aktywność ekonomiczna ludności Polski. IV kwartał 2009; IV kwartał 2010; IV kwartał 2011*, GUS, Warszawa 2010-2012.

Source: own study based on *Aktywność ekonomiczna ludności Polski. IV kwartał 2009; IV kwartał 2010; IV kwartał 2011*, GUS, Warszawa 2010-2012.

Zmiany struktury bezrobocia na obszarach wiejskich w latach 2009-2011

Zarówno w IV kwartale 2009 r., jak i w IV kwartale 2011 najliczniejszą kategorię bezrobotnych stanowiły osoby, które utraciły pracę (tab. 3). Wzrost udziału tej kategorii w analizowanym okresie wyniósł 2,8 p.p. i był związany z wystąpieniem światowego kryzysu gospodarczo-finansowego.

Niepokojąco wysoki był również udział absolwentów w ogólnej liczbie bezrobotnych podejmujących pracę po raz pierwszy. W szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy pozostają ludzie młodzi, zwłaszcza młodzież wiejska niechłopska, która w stosunku do młodzieży miejskiej cechuje się niższą mobilnością zawodową i przestrzenną na skutek bariery wykształcenia, licznych barier kulturowych oraz wyraźnej bariery mieszkaniowej.

Analiza zmian w strukturze bezrobotnych według czasu poszukiwania pracy wskazuje na znaczny spadek udziału bezrobotnych (o 10,1 p.p.) szukających zatrudnienia przez okres do 6 miesięcy. Jednocześnie nastąpił

Tabela 3. Struktura bezrobotnych mieszkańców wsi według kategorii bezrobotnych, okresu poszukiwania pracy i metod poszukiwania pracy w IV kwartale 2009 i IV kwartale 2011 roku (w %)

Table 3. The structure of unemployed dwellers of rural areas according to the unemployed category, period of job search and the methods of job search in the 4th quarter of 2009 and of 2011

Wyszczególnienie	2009			2011		
	razem	M	K	razem	M	K
Ogółem (w tys.)	545	298	247	684	338	346
Ogółem (w %)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kategorie bezrobotnych:						
• stracili pracę	42,2	46,0	37,4	45,0	51,0	39,2
• zrezygnowali z pracy	5,5	7,0	3,8	4,4	6,0	2,9
• powracają do pracy po przerwie	26,8	22,2	32,5	25,6	20,7	30,3
• podejmują pracę po raz pierwszy	25,5	24,8	26,3	25,0	22,3	27,6
w tym: absolwenci	48,2	50,0	46,2	51,5	56,0	47,9
Czas poszukiwania pracy:						
• do 6 miesięcy	57,7	59,2	56,0	47,6	48,4	46,6
• 7-12 miesięcy	17,3	19,1	15,1	19,3	21,2	17,5
• 13 i więcej miesięcy	25,0	21,7	28,9	33,1	30,4	35,9
Zarejestrowani w urzędzie pracy	72,5	70,1	75,3	62,4	65,4	72,5
Pobierający zasiłek dla bezrobotnych	12,7	14,8	10,1	9,8	11,2	8,4
Bezrobotni poszukujący pracy poprzez:						
• powiatowy urząd pracy	76,7	75,5	77,7	74,3	71,6	76,9
• prywatne biuro pośrednictwa pracy	7,3	7,0	7,3	7,0	7,1	6,6
• ogłoszenia w prasie	31,4	29,5	33,6	38,3	34,9	41,6
• bezpośredni kontakt z zakładem pracy	61,5	63,4	59,1	64,6	67,8	61,3
• krewnych i znajomych	80,2	81,5	78,5	81,6	82,5	80,6
• podjęcie starań o zorganizowanie własnego miejsca pracy	1,8	1,7	.	2,8	2,4	3,2
• uczestniczenie w testach, rozmowach kwalifikacyjnych	12,1	11,1	13,4	14,5	11,8	17,1

Źródło: jak w tab. 1.
Source: see tab. 1.

wzrost udziału osób poszukujących pracy w okresie od 6 do 12 miesięcy oraz osób dotkniętych bezrobociem długookresowym (trwającym powyżej 12 miesięcy). Jest ono szczególnie trudne do likwidacji, ponieważ odpływ do zatrudnienia najsilniej następuje w początkowym okresie bezrobocia, później szanse na zatrudnienie stopniowo maleją, a kapitał ludzki ulega deprecjacji. Według badań przeprowadzonych przez CBOS osoby pozostające bez pracy w dłuższym okresie czasu są zwykle bardziej bierne, rzadziej podejmują wysiłek znalezienia zatrudnienia, mają znacznie mniejsze kwalifikacje i brak motywacji do ich podnoszenia⁶.

Udział bezrobotnych rejestrujących się w urzędach pracy spadł o 10,1 p.p., co wskazuje na częstsze podejmowanie zatrudnienia w szarej strefie i rosnący brak zainteresowania korzyściami wynikającymi z posiada-

⁶ *Bezrobotni o swojej sytuacji życiowej. Komunikat z badań.* CBOS, Warszawa 2007, s. 3, 15.

nia statusu bezrobotnego. Ma to również związek z migracją zarobkową do krajów dawnej „piętnastki”. W końcu roku 2011 niższy był także odsetek osób korzystających z zasiłku (o 2,9 p.p.). Świadczy to o mniejszej rotacji bezrobotnych, tj. rzadszym występowaniu w ich karierze zawodowej okresów zatrudnienia uprawniających do pobierania zasiłku.

W obydwu analizowanych okresach najpopularniejszą formą poszukiwania pracy przez osoby bezrobotne było korzystanie z wiedzy oraz kontaktów krewnych i znajomych. Z tej formy poszukiwania zatrudnienia skorzystało łącznie 80,2% bezrobotnych mieszkańców wsi w IV kwartale 2009 roku i 81,6% w IV kwartale 2011 roku. Powszechną praktyką była również analiza ofert gromadzonych przez powiatowe urzędy pracy, a także bezpośrednie składanie ofert w zakładach pracy.

W strukturze bezrobotnych wg wieku najliczniejszą grupę stanowili ludzie młodzi, którzy nie przekroczyli 35 roku życia (tab. 4). Odsetek osób bezrobotnych w tym wieku wynosił 64,4% w IV kwartale 2009 r. i 63,4% w IV kwartale 2011 r. Stopa bezrobocia obliczona dla różnych grup wiekowych, była zdecydowanie wyższa dla roczników młodszych niż starszych. W roku 2011 niepokojąco wysoka stopa bezrobocia (25,3%) dotyczyła najmłodszych uczestników rynku pracy, tj. osób w wieku 15-24 lata. Do tej kategorii bezrobotnych należą zwykle osoby wchodzące po raz pierwszy na rynek pracy i nie posiadające wymaganego przez pracodawców doświadczenia zawodowego. Wysoka stopa bezrobocia wśród osób najmłodszych jest również związana z wyżem demograficznym lat osiemdziesiątych.

Tabela 4. Struktura bezrobotnych oraz stopa bezrobocia na wsi według płci, wieku i poziomu wykształcenia w IV kwartale 2009 i IV kwartale 2011 roku (w %)

Table 4. The structure of the unemployed and unemployment rate in the country according to gender, age and level of education in the 4th quarter of 2009 and of 2011

Wyszczególnienie	Struktura bezrobotnych		Stopa bezrobocia	
	2009	2011	2009	2011
Ogółem	100,0	100,0	8,2	9,9
w tym kobiety	45,3	50,6	50,6	11,8
Wiek:				
• 15-24 lat	34,7	30,4	22,4	25,3
• 25-34 lat	29,7	33,0	8,9	11,7
• 35-44 lat	14,9	17,0	4,9	6,7
• 45 lat i więcej	20,7	19,6	4,9	5,5
Wykształcenie:				
• wyższe	10,3	11,7	6,4	7,3
• średnie zawodowe i policealne	25,9	26,9	8,1	10,2
• średnie ogólnokształcące	9,7	10,7	10,8	14,5
• zasadnicze zawodowe	32,1	35,3	6,8	9,2
• gimnazjum, podstawowe i niepełne podstawowe	22,0	15,4	12,7	12,2

Źródło: jak w tab. 1.

Source: see tab. 1.

W obydwu analizowanych kwartałach najmniejsze trudności w znalezieniu pracy miały osoby z wykształceniem wyższym (tab. 4). Stopa bezrobocia dla tej grupy ludności wynosiła odpowiednio 6,4% oraz 7,3%. Wysoki poziom stopy bezrobocia odnotowano natomiast wśród osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, co świadczy o braku zapotrzebowania na pracowników niewykwalifikowanych. W związku z tym optymistycznymi wydają się dane statystyczne ostatnich lat, które wskazują na nieznaczny poprawę wykształcenia i przygotowania zawodowego ludności wiejskiej. W dużej mierze poprawa ta wynika z naturalnych procesów odchodzenia osób najstarszych legitymujących się wykształceniem najniższym. Jednocześnie obserwowany jest wzrost liczby młodzieży uczącej się i studiującej. Edukacja stała z jednej strony sposobem poszerzania wiedzy i umiejętności, ale z drugiej również metodą na problemy związane ze znalezieniem pracy. Stopniowa poprawa poziomu wykształcenia ludności wiejskiej nie jest jednak zadowalająca i na pewno nie można mówić o zatarciu luki edukacyjnej pomiędzy miastem i wsią oraz pomiędzy rolnikami polskimi a rolnikami wysoko rozwiniętych krajów UE.

Diagnozowanie bezrobocia na obszarach wiejskich wymaga również przeprowadzenia analizy poziomu bezrobocia w dwóch typach gospodarstw domowych, tj. z użytkownikiem i bez użytkownika gospodarstwa rolnego, pomiędzy którymi występują istotne różnice w zakresie stosunków pracy (w pierwszym występuje praca rodziny, w drugim – praca najemna). Porównanie stopy bezrobocia dla tych dwóch grup ludności (tab. 5) wskazuje na wyższy poziom bezrobocia wśród ludności zamieszkującej w gospodarstwach bezrolnych (11,8% w IV kwartale 2009 r. i 13,7% w IV kwartale 2011 r.). Bezrobotni w tego typu gospodarstwach to, pomijając poszukujących pracy po raz pierwszy, głównie osoby pracujące poprzednio poza rolnictwem oraz pracownicy dawnego sektora uspołecznionego w rolnictwie. Wśród ludności związanej z gospodarstwem rolnym stopa bezrobocia była zdecydowanie niższa i wynosiła odpowiednio 4,4% i 5,8%.

Bezrobocie bezrolnych mieszkańców wsi utrzymuje się stale na znacznie wyższym poziomie w stosunku do posiadaczy gospodarstw lub osób z nim związanych (tab. 5). Jest ono także wyższe w porównaniu z miastem. Niskie wskaźniki bezrobocia w rodzinach chłopskich wynikają przede wszystkim z przyjętej w BAEL definicji bezrobotnego, która jak wcześniej wspomniano, eliminuje z kategorii bezrobotnych osoby pracujące więcej niż jedną godzinę w badanym tygodniu.

W okresie między IV kwartałem 2009 roku a IV kwartałem 2011 roku, stopa bezrobocia na wsi według danych BAEL, wzrosła z 8,2% do 9,9%. W grupie gospodarstw związanych z rolnictwem indywidualnym stopa bezrobocia wzrosła o 1,4 p.p. Wśród gospodarstw bezrolnych, wzrost ten wyniósł 1,9 p.p.

Tabela 5. Struktura bezrobotnych i stopa bezrobocia według płci i typu gospodarstwa domowego na wsi w IV kwartale 2009 i IV kwartale 2011 roku

Table 5. The structure of the unemployed and unemployment rate in the country according to gender and type of household in the country in the 4th quarter of 2009 and of 2011

Wyszczególnienie	Rok	Ogółem	Gospodarstwa domowe	
			rolne	bezrolne
Ogółem (tys.)	2009	545	138	407
	2011	684	192	492
Ogółem (%)		100,0	100,0	100,0
Mężczyźni	2009	54,7	49,3	56,5
	2011	49,4	50,0	49,2
Kobiety	2009	45,3	50,7	43,5
	2011	50,6	50,0	50,8
Stopa bezrobocia (%)				
Ogółem	2009	8,2	4,4	11,8
	2011	9,9	5,8	13,7
Mężczyźni	2009	7,9	3,8	11,5
	2011	8,6	5,1	11,8
Kobiety	2009	8,7	4,9	12,3
	2011	11,8	6,8	16,3

Źródło: jak w tab. 1.

Source: see tab. 1.

Podsumowanie

Analiza zgromadzonych informacji wskazuje na znaczne rozbieżności pomiędzy wojewódzkimi rynkami pracy, które nie wykazują tendencji do zanikania, a w przypadku niektórych województw ulegają nawet pogłębieniu.

W latach 2009-2011 nastąpił wzrost liczby bezrobotnych oraz stopy bezrobocia wśród wszystkich kategorii bezrobotnych mieszkańców wsi. Było to następstwem wyhamowania tempa wzrostu gospodarczego w Polsce wskutek pogłębiającego się kryzysu ekonomiczno-finansowego.

Za niekorzystną zmianę w strukturze bezrobocia wiejskiego w analizowanym okresie należy uznać nasilenie się problemu bezrobocia długookresowego. Wzrost tego typu bezrobocia pociąga za sobą szereg negatywnych skutków o charakterze ekonomicznym i społecznym.

Niekorzystnym zjawiskiem na wiejskim rynku pracy jest duży udział w strukturze bezrobotnych osób młodych, w tym również absolwentów. Ograniczenie tego problemu wymaga dostosowania systemu szkolnictwa średniego na terenach wiejskich do struktury rodzajowej popytu na pracę oraz rozwoju różnego typu form edukacji pozaszkolnej.

Przeprowadzone obserwacje wskazują na utrzymujący się problem bezrobocia wśród bezrolnych mieszkańców wsi. Zasadniczym warunkiem wzrostu racjonalnego zatrudnienia tej grupy ludności jest uruchomienie nowych i zdynamizowanie dotychczasowych kierunków działalności pozarolniczej.

czej w ramach organizacyjnych indywidualnych gospodarstw rolnych oraz przyspieszenie wielofunkcyjnego rozwoju wsi.

Bibliografia

- Aktywność ekonomiczna ludności Polski. IV kwartał 2009*, GUS, Warszawa 2010.
- Aktywność ekonomiczna ludności Polski. IV kwartał 2010*, GUS, Warszawa 2011.
- Aktywność ekonomiczna ludności Polski. IV kwartał 2011*, GUS, Warszawa 2012.
- Bezrobotni o swojej sytuacji życiowej. Komunikat z badań*, CBOS, Warszawa 2007.
- Gorzelał G., *Rozwój polskich regionów a polityka spójności Unii Europejskiej*, [w:] *Polska lokalna i regionalna w świetle badań EUROREG-u*, Scholar, Warszawa 2007.
- Prognoza ludności Polski na lata 2008-2035*, GUS, Warszawa 2009, s. 23.
- Witkowski J., *Specyfika wiejskiego rynku pracy w Polsce*, „Kontrola Państwowa”, nr 2/2005.

